

ІСТОРІЯ НАУКИ. ПЕРСОНАЛІЇ

УДК 57(092) Косенко

doi: 10.25128/2078-2357.22.1-2.10

М. М. БАРНА, Н. М. ДРОБИК, С. В. ПИДА, Л. С. БАРНА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027
e-mail: barna@chem-bio.com.ua

ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ «ХРАНИТЕЛЬ СОФІЇВКИ» – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ У ГАЛУЗІ ДЕНДРОЛОГІЇ Й САДОВО- ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА, ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ НАН УКРАЇНИ, ДОКТОР БІОЛОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР КОСЕНКО ІВАН СЕМЕНОВИЧ (03.12.1940 – 10.04.2022)

На 82-му році життя відійшов у вічність видатний український учений у галузі дендрології, інтродукції та акліматизації рослин, садово-паркового мистецтва, реставрації парків і сучасного паркобудівництва, член-кореспондент НАН України, доктор біологічних наук, професор, заслужений працівник культури України, акредитований член Української академії архітектури, член Міжнародного комітету історичних парків і місць ICOMOS-IFLA, почесний професор Цзямуського університету в Китаї, лауреат премії імені академіка В. Я. Юрьєва, Міжнародної премії імені професора Яна Захватовича і Державної премії в галузі архітектури, почесний громадянин Умані, директор Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України Іван Семенович Косенко.

Іван Семенович Косенко народився 3 грудня 1940 року в с. Хрестителеве, Чорнобаївського району Черкаської області. Його батько – Семен Антонович, загинув у боях на І-му Українському фронті у 1944 р., коли малому Іванку не виповнилося й 4-х років.

Після закінчення середньої школи працював муляром, столяром, монтажником-висотником у різних організаціях Черкаської і Донецької областей, а після демобілізації з військової служби, працював на різних посадах у галузях народного господарства України. У 1970 р. закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (нині Уманський національний університет садівництва), а в 1977 р. – педагогічний факультет Української сільськогосподарської академії (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України). У 1971–1980 рр. був викладачем Уманського технікуму механізації (нині Агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва). З 1 квітня 1980 р. очолював Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України.

За час трудової діяльності Іван Семенович проявив себе вмілим організатором, принциповим і вимогливим керівником. Велику увагу приділяв розвитку парку та створенню належних умов життя для працівників.

Адміністративну роботу Іван Семенович вдало поєднував з науково-дослідною діяльністю. У 1986 р. захистив кандидатську дисертацію «Біологічні основи введення в культуру ліщини деревовидної в Правобережному лісостепу УРСР», а у 2002 р. – докторську «Рід *Corylus L.* в Україні. Біологія, інтродукція, поширення та господарське використання». Він по праву вважається засновником школи фундукарства в Україні.

І. С. Косенко був людиною високих моральних принципів, невтомним дослідником, науковцем, педагогом та наставником. Його ім'я як вченого і керівника національної установи України, науково-дослідного інституту НАН України широко відоме не тільки в нашій державі, а й далеко за її межами. І. С. Косенко – автор і співавтор 28 монографій. У його науковому доробку понад 340 наукових та науково-популярних праць, присвячених історії «Софіївки», проблемам інтродукції та акліматизації рослин, збереженню і збагаченню рослинного різноманіття України, паркобудівництву та ін. Мав два авторські свідоцтва на наукові винаходи та три патенти на корисну модель. Під керівництвом ученого було створено 3 наукові відділи, де працює 41 науковець. Іван Семенович налагодив тісні зв'язки з науковими ботанічними установами країн СНД, Польщі, Чехії, Австрії, Німеччини, Італії, США, Китаю, Туреччини та ін. Він був акредитованим членом Української академії архітектури, членом Міжнародного комітету історичних парків і місць ICOMOSIFLA, почесним працівником туризму України, лауреатом премії НАН України ім. академіка М. Г. Холодного (2016).

Найвідомішими науковими працями вченого є:

1. Косенко І. С. Національний дендрологічний парк «Софіївка». Київ : Академперіодика, 2007. 118 с.
2. Косенко И. С. Национальный дендрологический парк «Софиевка»: монография. Киев : «Академперіодика», 2010. 198 с.
3. Косенко И., Шиф. Е. Мифы и сказания в парке «Софиевка». Книга первая. Умань : Ремарк, 2006. 142 с.
4. Косенко І. С., Храбан Г. Є., Мітін В. В., Гарбуз В. Ф. Дендрологічний парк «Софіївка». Київ : Наукова думка, 2007. 155 с.

Вагомі здобутки Івана Семеновича були відзначені численними нагородами України та інших країн: Орден «За заслуги» III ступеня (2000 р.), II ступеня (2006 р.) та I ступеня (2015 р.), нагороджений: срібною медаллю ВДНГ 1985 р., відзнаками НАН України «За трудові досягнення» IV ступеня та «За наукові досягнення», медаллю «Ветеран праці», медаллю і знаком китайської провінції Ліань, нагрудним знаком НАН України «За наукові дослідження», срібною медаллю і знаком провінції Ліань в Китаї, нагрудними знаками ГНА «За честь і службу», «Умань-братерство», знаком відзначення Уманської міської Ради за заслуги перед містом та низкою інших нагород державного, регіонального, галузевого й міжнародного рівнів.

За особистий внесок із реконструкції та збереження дендрологічного парку «Софіївка» Косенку І. С. було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України». Іван Семенович був нагороджений почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Грамотою Верховної Ради України (2015), президії НАН України, Уманської міської держадміністрації,

срібною медаллю ВДНГ (1985), медаллю і знаком китайської провінції Ліань. Був почесним професором Цзямуського університету в Китаї, почесним професором Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини, почесним професором Уманського національного університету садівництва, почесним громадянином міст Умань і Девіс (США).

За цикл робіт щодо культури ліщини в Україні став лауреатом премії імені академіка В. Я. Юр'єва (1995), також був лауреатом премії НАН України ім. академіка М. Г. Холодного (2016), лауреатом Міжнародної премії польського комітету ICOMOS-IFLA ім. проф. Яна Захватовича (2005). Був удостоєний звання лауреата Державної премії України у галузі архітектури. Проте, серед усіх нагород і звань Івана Семеновича, найбільше до душі йому було народне звання «Хранитель Софіївки».

І. С. Косенко створив унікальну, найбільшу в Україні ботанічну колекцію усіх відомих видів і більшості форм роду *Corylus* L. Ученим всебічно досліджено особливості росту й розвитку всіх інтродукованих в Україну видів ліщини, на основі вивчення їхніх екологічних властивостей, доведено можливість введення їх у культуру практично в усіх кліматично-географічних зонах України. Уперше інтродуковано й здійснено оцінку успішності акліматизації в Україні трьох реліктових гімалайських видів ліщини: *C. chinensis*, *C. tibetica*, *C. jacquemontii* і двох декоративних форм *C. avellana*: *C. a. 'Aurea'*, *C. a. 'Contorta'*. Завдяки ентузіазму керівника «Софіївки» у створенні колекцій рослин і за його безпосередньою участю зберігалися і щороку поповнювалися найбагатші в Правобережному Лісостепу України, внесені до реєстру національного надбання колекції родів Ліщина (*Coryllus* L.) Ялина, смерека (*Picea* A. Dietr.), Ялівець (*Juniperus* L.), Бук (*Fagus* L.), Рододендрон (*Rhododendron* L.), Троянда (*Rosa* L.), Хоста (*Hosta* Tratt.), а також ліан, ґрунтопокривних, рідкісних і зникаючих рослин [1].

Косенко І. С. запропонував нові способи посіву насіння деревних культур та прискореного вегетативного їх розмноження, підтвердженням чому є два авторські свідоцтва на винаходи та три патенти.

Здобутки професора Івана Семеновича Косенка чи на посаді викладача, науковця, директора одного з найвідоміших дендрологічних парків України – Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України – здобуті титанічною працею, вірним служінням своєму народу та завдяки надзвичайним людським якостям.

Він був принциповим, вимогливим керівником і водночас чуйною та доброзичливою людиною, уважним і мудрим наставником, який опікувався проблемами кожного члена колективу, умів щиро радіти успіхам інших, співчувати і підтримувати колег у тяжкі часи. Наділений дарами Добра і Правди, він щедро ділився ними із своїми колегами і залишив після себе спадщину, яку примножуватимуть після нього його учні й послідовники.

Світла пам'ять про Івана Семеновича Косенка – видатного вченого і керівника, чуйну і душевну людину – назавжди збережеться у серцях усіх, хто мав честь знати його й працювати з ним.

1. Грабовий В. М., Швець Т. А. Коли життя присвячене справі (До 75-річчя члена-кореспондента НАН України І. С. Косенка). *Вісник НАН України*. 2015, № 12. С. 86–89.
2. Почесні імена – еліта держави. Косенко Іван Семенович. URL: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued4&id=1949> (дата звернення 25.04.2022).
3. Шеляг-Сосонко Ю. Р., Дубина Д. В., Зиман С. М., Грабовий В. М., Куземко А. А. Іван Семенович Косенко (до 70-річчя від дня народження). *Український ботанічний журнал*. 2010. Т. 67, № 5. С. 750–752.

References

1. Hrabovyi V. M., Shvets T. A. Koly zhyttia prysviachene spravi (Do 75-richchia chlena-korespondenta NAN Ukrainy I. S. Kosenka). *Visnyk NAN Ukrainy*, 2015, № 12. S. 86–89. [in Ukrainian]
2. Pochesni imena – elita derzhavy. Kosenko Ivan Semenovych. URL: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued4&id=1949>. (data zvernennia 25.04.2022). [in Ukrainian]
3. Sheliakh-Sosonko Iu. R., Dubyna D. V., Zyman S. M., Hrabovyi V. M., Kuzemko A. A. Ivan Semenovych Kosenko (do 70-richchia vid dnia narodzhennia). *Ukrainskyi botanichnyi zhurnal*, 2010, T. 67, № 5. S. 750–752. [in Ukrainian]

M. M. Barna, N. M. Drobyk, S. V. Pyda, L. S. Barna

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

THE "KEEPER OF SOFIIVKA", A PROMINENT UKRAINIAN SCIENTIST IN THE FIELD OF DENDROLOGY AND HORTICULTURAL ART, A CORRESPONDING MEMBER OF THE NAS OF UKRAINE, DOCTOR OF BIOLOGICAL SCIENCES, PROFESSOR KOSENKO IVAN SEMENOVYCH, WENT INTO ETERNITY (03.12.1940 – 10.04.2022)

Ivan Semenovych Kosenko was born on December 3, 1940, in the village of Khrestyteleve, Chornobaiv district of the Cherkasy region. His father - Semen Antonovych, died in battle at the First Ukrainian Front in 1944, when little Ivanko was less than 4 years old.

In 1970 he graduated from Uman Agricultural Institute (today - Uman National University of Horticulture), and in 1977 – the Faculty of Pedagogy of the Ukrainian Agricultural Academy (today - National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine).

From April 1, 1980, until the last days of his life, he headed Sofiiivka National Dendrological Park of the National Academy of Sciences of Ukraine.

During his career, Ivan Semenovych proved to be a skilled organizer, principled and demanding leader. He paid great attention to the development of the park and the creation of appropriate living conditions for its employees. I. S. Kosenko was a man of high moral principles, a tireless researcher, scientist, teacher and mentor. His name as a scientist and head of the national institute of Ukraine, a research institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, is widely known not only in Ukraine but also far beyond its borders. I. S. Kosenko is the author and co-author of 28 monographs. His scientific achievements include more than 340 scientific and popular science works on the history of Sofiiivka, problems of plant introduction and acclimatization, preservation and enrichment of plant diversity of Ukraine, park construction, including two copyright certificates for inventions and three Ukrainian patents for utility models.

The memory of the great scientist in the field of dendrology, introduction and acclimatization of plants, horticultural art, restoration of parks and modern park building, a corresponding member of the NAS of Ukraine, Doctor of Biological Sciences, Professor, Honoured Worker of Culture of Ukraine, Director of Sofiiivka National Dendrological Park of the National Academy of Sciences of Ukraine Ivan Semenovych Kosenko will live in the hearts of his family, numerous friends, colleagues and students, because he fully deserved it by his titanic work.

Keywords: dendrology, horticultural art, scientist, teacher, director, Sofiiivka Dendrological Park.

Надійшла 18.05.2022.